

Facebook lieta: jaunumi personas datu nodošanā uz ASV

Eiropas Savienības tiesa ir pieņēmusi spriedumu, kas aizliedz nodot personas datus no Eiropas Savienības uz ASV, izmantojot „drošības zonas” (safe harbour) režīmu.

Eiropas Savienības tiesa (EST) 2015. gada 6. oktobrī pasludināja spriedumu *Facebook* lietā jeb *Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner* (C-362/14), saskaņā ar kuru Eiropas Komisijas lēmums par personas datu nodošanu uz ASV¹ (lēmums) atzīts par spēkā neesošu. EST spriedums būtiski ietekmē komercdarbības vidi Eiropas Savienībā (ES) un ASV saistībā ar personas datu aizsardzības nodrošināšanu.

Lēmums paredzēja, ka personas datu nodošana uz ASV atbilst ES standartiem, ja ASV uzņēmumi ievēro privātuma „drošības zonas” principus. EST vērtēja Lēmuma spēkā esamību, ņemot vērā *Facebook* lietotāja Maksimiliana Šrema sūdzību Īrijas datu aizsardzības komisāram, kurā viņš lūdza aizliegt personas datu nodošanu uz ASV. M. Šrema ieskatā ASV tiesības nenodrošina šajā valstī uzglabāto personas datu aizsardzību pret ASV valsts iestāžu īstenoto uzraudzību.

Atzīstot „drošības zonas” izmantošanu par nelikumīgu, Facebook lietas spriedums ne tikai liek meklēt juridiskus un tehniskus risinājumus pamattiesību nodrošināšanai, bet arī ietekmē komersantus, kas personas datu nodošanā izmantoja „drošības zonas” režīmu. Tādējādi raksts skaidro (I) apstrīdētā lēmuma par „drošības zonu” būtību, (II) *Facebook* lietas faktiskos apstākļus un būtiskākos EST secinājumus, kā arī (III) norāda uz turpmākiem pasākumiem, kas komersantiem jāveic pēc lēmuma atzīšanas par spēkā neesošu.

„Drošības zonas” būtība

1998. gada 24. aprīlī spēkā stājās Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 95/46/EK par personas aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti, kura aizliedza personas datu pārvedumu uz trešajām valstīm, t.i., valstīm ārpus ES, ja tās nenodrošina pietiekamu datu aizsardzības līmeni atbilstoši direktīvas 95/46/EK nosacījumiem.² Atšķirībā no ES pastāvošajiem stingrajiem nosacījumiem privātuma aizsardzībai ASV datu aizsardzību regulē ne tikai federālās valdības un pavalstu izdoti likumi un noteikumi, bet arī uzņēmumu tiesības uz pašregulēšanu, proti, solījumu, ka uzņēmums izstrādās un ievēros privātuma politiku.³

Lai novērstu pastāvošās tiesiskās pretrunas un vienlaikus veicinātu turpmāku ekonomisko sadarbību starp

ES un ASV uzņēmumiem, ASV Tirdzniecības ministrija sadarbībā ar Eiropas Komisiju izveidoja „drošības zonas” vadlīnijas, kuras tika iedzīvinātas praksē, pieņemot lēmumu. Lēmums noteica vairākus „drošības zonas” privātuma principus, kuru ievērošana sekmēja personas datu nodošanu no ES uz ASV: informēšana, izvēle, tālāka nosūtīšana, drošība, datu integritāte, piekļuve un piemērošana. Saskaņā ar lēmumu „drošības zonas” priekšrocības uzņēmumiem tika nodrošinātas no dienas, kad organizācija pati apliecināja ASV Tirdzniecības ministrijai, ka tā stingri ievēro „drošības zonas” privātuma principus. **Tādējādi lēmuma darbība balstījās uz iesaistīto ASV uzņēmumu apņemšanos ievērot privātuma politiku un veikt pašsertifikāciju, turklāt pieteikšanās „drošības zonas” režīmam bija brīvprātīga.**

Līdz EST sprieduma pasludināšanai „drošības zonu” izmantoja vairāk nekā 5000 ASV uzņēmumu,⁴ kas galvenokārt sniedz pakalpojumus ES iekšējā tirgū, it īpaši interneta jomā. „Drošības zonas” sertificēto uzņēmumu vidū ir, piemēram, *Google, Facebook, Microsoft, Apple* un *Yahoo*, kuriem ES ir simtiem miljonu klientu.

Facebook lietas faktiskie apstākļi un EST secinājumi

Reģistrējoties sociālajā tīklā *Facebook*, ES dzīvojošajiem lietotājiem tiek lūgts parakstīt līgumu ar ASV uzņēmuma *Facebook Inc.* meitasuzņēmumu Īrijā. Pamatoties uz šo līgumu, ES dzīvojošo lietotāju *Facebook* ievadītie dati tiek pārsūtīti uz *Facebook Inc.* serveriem ASV, kur tos uzglabā un turpmāk apstrādā.

Ņemot vērā 2013. gadā ievērojamu popularitāti ieguvušos Edvarda Snoudena paziņojumus par ASV izlūkdienestu plaša mēroga piekļuvi datiem, *Facebook* lietotājs M. Šrems lūdza Īrijas datu aizsardzības komisāram aizliegt viņa personas datu pārsūtīšanu uz ASV. M. Šrema sūdzība tika noraidīta, jo saskaņā ar lēmumu ASV nodrošināja pienācīgu datu aizsardzību. Izvērtējot sūdzību Īrijas Augstajā tiesā, tā nolēma apturēt tiesvedību un uzdeva EST prejudiciālo jautājumu: vai, ievērojot lēmumā minēto, dalībvalsts datu aizsardzības uzraudzības iestāde ir tiesīga izskatīt sūdzību, kurā apgalvots, ka trešajā valstī (ASV) netiek

TIESU PRAKSE

1 Eiropas Komisijas 2000. gada 26. jūlija lēmums 2000/520/EK atbilstīgi Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai 95/46/EK par pienācīgu aizsardzību, kas noteikta ar privātuma „drošības zonas” principiem un attiecīgajiem visbiežāk uzdotajiem jautājumiem, kurus izdevusi ASV Tirdzniecības ministrija, OV L 215, 7. lpp.

2 Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti, OV L 281, 31. lpp., 56.–57. apsvērumi.

3 Bracy J. *Will Industry Self-Regulation Be Privacy's Way Forward?* International Association of Privacy Professionals, 24 June 2014. Pieejams: <https://iapp.org/news/a/will-industry-self-regulation-be-privacy-way-forward/>. U.S.–EU Safe Harbor List. Pieejams: <https://safeharbor.export.gov/list.aspx>.

4 Datu valsts inspekcijas 2015. gada 6. oktobra lēmums Nr. 3–13/8514. Pieejams: http://www.dvi.gov.lv/lv/wp-content/uploads/jaunumi/publikacijas/Lemums_valstis_datu_aizsardzibas_pakape.pdf.

**Krišjānis
Bušs,
LL.M.,
Vašingtona
universitāte,
zvērīnātu
advokātu
biroja
COBALT
jurists**

pienācīgi aizsargāti dati, un vajadzības gadījumā apturēt datu pārsūtīšanu?

EST spriedumu var iedalīt divās daļās. Pirmkārt, EST atbildēja uz prejudiciālo jautājumu, secinot, ka ES dalībvalstu datu aizsardzības uzraudzības iestādes ir tiesīgas izvērtēt sūdzības par nepietiekamu personas datu aizsardzību trešajā valstī. Ja uzraudzības iestāde (Latvijā – Datu valsts inspekcija) konstatē ES tiesību akta spēkā neesamības pamatu, tai ir jāvērtē EST, jo tikai EST var atzīt ES tiesību aktu par spēkā neesošu. Otrkārt, EST pārbaudīja lēmuma spēkā esamību. Proti, EST analizēja, vai ASV tiesības nodrošina tādu pašu pamattiesību aizsardzību, kā tas ir garantēts ES. Tiesa secināja, ka ASV valsts iestādes var piekļūt uz ASV pārsūtītajiem datiem un tos apstrādāt tādā veidā, kas nav samērīgs ar valsts drošības aizsardzību. EST atkārtoti uzsvēra, ka **tiesiskais regulējums, kas valsts iestādēm atļauj piekļūt elektronisko komunikāciju saturam, apdraud personu tiesības uz privāto dzīvi.** Turklāt, ņemot vērā, ka „drošības zonas” režīms ir brīvprātīgs, uzņēmumi ir spiesti atkāpties no „drošības zonas” saistībām ASV prevalējošo normu, kas saistītas ar valsts drošības aizsardzību, priekšā. Līdz ar to lēmums nav spēkā.

Kā rīkoties turpmāk?

EST spriedums ir bargs, un personu datu nodošana, pamatojoties uz „drošības zonas” režīmu, kopš 2015. gada 6. oktobra ir prettiesiska. Līdz ar EST sprieduma pasludināšanu Datu valsts inspekcija pieņēma lēmumu par valstīm, kas nodrošina tādu datu aizsardzības pakāpi, kas atbilst Latvijā pastāvošajam tiesiskajam regulējumam⁵, un ASV tajā nav iekļauta. Tādēļ **komersantiem nekavējoties ir jāizvērtē pārrobežu darījumi ar ASV uzņēmumiem, tostarp piegādes ķēžu un loģistikas jautājumos.** Lai nepārkāptu Fizisko personu datu aizsardzības likuma (likums) 28. panta normas par personas datu nodošanu trešajām valstīm, īpaša rūpība jāpievērš datu nodošanā iesaistītajiem datu subjektiem (piemēram, uzņēmuma darbiniekiem vai patērētājiem), kā arī nododamo datu veidam (piemēram, sensitīviem personas datiem vai biometriskiem datiem) un to apjomam.

Vienlaikus, ņemot vērā „drošības zonas” spēkā neesamību, **ir nepieciešams ieviest alternatīvu datu nodošanas uz ASV tiesisko pamatu.** Saskaņā ar direktīvas 95/46/EK 29. panta darba grupas paziņojumu *Facebook* lietā⁶ par alternatīviem pamatiem uzskatāma līguma standartklauzulu (*Standard Contractual Clauses*) un uzņēmuma saistošo noteikumu (*Binding Corporate Rules*) piemērošana. Minētie pamati ir iekļauti likuma 28. panta 4.¹ daļā.

Līguma standartklauzulas par personas datu nodotību uz trešajām valstīm ir apstiprinājusi Eiropas Komisija un plašāka informācija par tām ir atrodama Eiropas Komisijas tīmekļa vietnē.⁷ Savukārt uzņēmuma saistošie noteikumi ir uzskatāmi par potenciālu nākotnes risinājumu datu nodošanai vienas uzņēmumu grupas ietvaros, kas ietver personas datu apstrādes un aizsardzības principus, nodrošina datu subjektu tiesības un ir apstiprināti Datu valsts inspekcijā vai citā ES dalībvalsts datu aizsardzības uzraudzības iestādē. Jāuzsver, ka uzņēmuma saistošo noteikumu izstrāde nav īstermiņa risinājums, bet sarežģīts un laikietilpīgs process. Papildu alternatīva ir datu subjekta piekrišanas iegūšana datu nodošanai uz ASV, tomēr šajā gadījumā ir iespējami apgrūtinājumi: datu subjekts savu piekrišanu var atsaukt, kā rezultātā ilgstoša un nepārtraukta datu nodošana var nebūt iespējama.

Nobeiguma vietā

Direktīvas 95/46/EK 29. panta darba grupa ir aicinājusi ES dalībvalstis un ES institūcijas pārrunāt ar ASV iestādēm iespējamās nākotnes scenārijus, tostarp jauna „drošības zonas” režīma izstrādi – *q la Safe Harbour 2.0.* **Ja līdz 2016. gada janvāra beigām puses nepanāks vienošanos par pienācīgu datu nodošanas mehānismu, ES datu aizsardzības uzraudzības iestādēm tiks dota zaļā gaisma koordinētu pārbaužu veikšanai.**⁸ Konstatējot pārkāpumu, nav izslēgta ievērojama sodu piemērošana un datu nodošanas aizliegums.

Kaut arī direktīvas 95/46/EK 29. panta darba grupa paredz nepieciešamību veidot plaša mēroga informatīvās kampaņas, lai apspriestu turpmāk veicamās darbības, tas līdz šim nav noticis. Vairāk nekā mēnesi kopš EST sprieduma pasludināšanas dienas tikai neliela daļa no ES dalībvalstu datu aizsardzības uzraudzības iestādēm ir nākušas klajā ar oficiālu paziņojumu, un Datu valsts inspekcija nav to skaitā. Ņemot vērā citu dalībvalstu iestāžu atzinumus, **pašlaik personas datu nodošanai uz ASV ir ieteicams izmantot personas datu nodošanas līgumus ar tajos iekļautajām līguma standartklauzulām.** Pie šādiem secinājumiem ir nonākušas uzraudzības iestādes, piemēram, Austrija,⁹ Čehija,¹⁰ Lielbritānija¹¹ un Nīderlandē.¹²

ASV tirdzniecības ministre Pennija Prickere ir paudusi gatavību strādāt kopā ar Eiropas Komisiju, lai novērstu tūkstošiem komersantu radušos apgrūtinājumus.¹³ Šāda apņemšanās neapšaubāmi ir nepieciešama, lai risinātu pastāvošās neskaidrības un turpmāk stiprinātu arvien plaukstošo pārrobežu sadarbību starp ES un ASV komersantiem.

- 6 Statement of the Article 29 Working Party. Brussels, 16 October 2015. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/press-material/press-release/art29_press_material/2015/20151016_wp29_statement_on_schrems_judgement.pdf.
- 7 Model Contracts for the transfer of personal data to third countries. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/international-transfers/transfer/index_en.htm.
- 8 *Supra* 6.
- 9 Zur Ungültigerklärung der Safe Harbor-Entscheidung der Europäischen Kommission durch den EuGH. Pieejams: <https://www.dsb.gv.at/site/6218/default.aspx>.
- 10 Bezpečný přístav („Safe Harbor“) – předání osobních údajů do Spojených států amerických. Pieejams: <https://www.uouu.cz/bezpecny-pristav-quot-safe-harbor-quot-predani-osobnich-udaju-do-spojnych-statu-americkych>/ds-3508/archiv=08p1=3503.

TIESU PRAKSE

- 11 ICO response to ECJ ruling on personal data to US Safe Harbor. Pieejams: <https://ico.org.uk/about-the-ico/news-and-events/news-and-blogs/2015/10/ico-response-to-ecj-ruling-on-personal-data-to-us-safe-harbor/>.
- 12 Privacytoezichthouders: EC aan zet na uitspraak Safe Harbour. Pieejams: <https://www.cbpreweb.nl/nl/nieuws/privacytoezichthouders-ec-aan-zet-na-uitspraak-safe-harbour#subtopic-1712>.
- 13 Statement of U.S. Secretary of Commerce Penny Pritzker on European Court of Justice Safe Harbor Framework Decision. Pieejams: <https://www.commerce.gov/news/press-releases/2015/10/statement-us-secretary-commerce-penny-pritzker-european-court-justice>.

Materiāls tapis
sadarbībā ar

C O B A L T